

BONIFACIJE PEROVIĆ, Hrvatsko društvo u revolucionarnom procesu. Naš čovjek i društvo u prijelomnom razdoblju. München—Barcelona, 1971., Izdanje Knjižnica Hrvatske revije; 267 str. Ljudi i krajevi — knjiga sedma

Široj kulturnoj javnosti u Hrvatskoj po prvi put je postalo dostupno nekoliko knjiga u izdanju Knjižnice Hrvatske revije posvećenih problemima poslijeratne povijesti u Hrvatskoj. Knjiga B. Perovića, *Hrvatsko društvo u revolucionarnom procesu*, svojim naslovom pobuđuje pažnju svih koji se bilo kako i iz bilo kojih razloga bave poslijeratnom poviješću Hrvatske, osobito onih koji bi željeli saznati više o povijesnim rezultatima istraživača što su bili u sukobu sa službenim komunističkim ciljevima i stavovima. Nažalost, ova knjiga takva očekivanja ispunjava u veoma ograničenu opsegu, iako joj je izdavač pridao »posebno mjesto zbog novog, formalnog uvida« s kojeg autor promatra društvenu stvarnost u Hrvatskoj nakon 1945. godine.

B. Perović manje je poznat našoj široj javnosti, a svoje je radove uglavnom objavljivao izvan domovine. Teološku izobrazbu stekao je u Dubrovniku, a studij socijalnih znanosti pohađao je u Parizu i u Njemačkoj. Knjigom *Hrvatsko društvo u revolucionarnom procesu* svrstava se u red onih autora čije je djelo snažno kolorirano nacionalnom i religioznom bojom. U traganju za posebnim identitetom hrvatskog naroda rodoljubno i kršćansko nadahnuće učinilo je lošu uslugu povijesnoj znanosti. Ona u ovom slučaju i ne funkcionira kao znanost, iako je knjiga imala neospornu namjeru da protumači povijesna zbivanja u Hrvatskoj nakon 1945. Na tom planu ona je ponovila tradicionalistički obrazac po kojemu jedan narod svoju budućnost traži u svojoj prošlosti, a samom autoru utopljenom u posvemašnju političku i religioznu pedagogiju bilo je nemoguće voditi bilo kakvu racionalnu raspravu.

Knjigom *Hrvatsko društvo u revolucionarnom periodu* Perović je želio prije svega sabrati »osnovne humane probleme« na razini individuum i društvene zajednice. Osnovno pitanje koje postavlja glasi: da li komunistička ideologija »materijalizma, ateizma, kontrolirane misli i riječi«, s jedne, te »nova racionalna tehnička civilizacija«, s druge strane dograđuju ili razaraju slobodu čovjeka i društva, posebno hrvatskog čovjeka i hrvatskog društva. Odgovor slijedi u improviziranoj organizaciji građe za niz pitanja povijesnoga i filozofsko-teološkog karaktera. Prvi dio knjige nosi naslov »Hrvatski narod u revolucionarnom periodu«, i u njemu autor traga za uzrocima dezintegracije hrvatskog društva nakon revolucije. Drugi dio knjige, naslovljen »Preuređenje društvenih ustanova«, pokušava se baviti sociološkom preobrazbom ljudi i ustanova u komunističkom sistemu i na globalnom i na nacionalnom planu. Unatoč svekolikom kršćanskom i humanističkom patosu i pojmovlju, pitanja koja autor ovdje više nabacuje nego što na njih traži racionalni odgovor i te kako su za povjesničare zanimljiva. To su jednako opća pitanja teoretskog razvoja marksističke sociologije kao i brojna pitanja socijalne transformacije poslijeratne hrvatske zbilje. Treba sa žaljenjem primiti činjenicu da istraživači još nisu otpočeli sistematsko proučavanje preobražaja društvenog mentaliteta i transformacija kulturnih i vrijednosnih obrazaca, analizu svakodnevnog života, analizu društvenih nejednakosti i položaja pojedinca. Neka pita-

nja iz toga kruga naznačio je u svojoj knjizi autor Perović, ali je njezin najveći nedostatak metodološke prirode. Sve poteškoće te knjige proizlaze iz njezine dogmatske metode izlaganja stavova bez argumentacije i bez upotrebe vlastitoga ili tuđeg istraživačkog materijala. Samo je jedno uvijek sigurno: činjenica autorova ideološkog sukoba sa svim stavovima komunizma. Zbog odbacivanja svih operacionalnih definicija i pojmova ta autorova konfrontacija ostaje besadržajna i površna. Stoga i mjera izmjerene demokracije i slobode u Hrvatskoj nakon 1945. ostaje potpuno neprovjerena, i čitaocu preostaje samo vjerovanje u autorovu riječ. Dramatičnu sudbinu hrvatskog društva autor vidi u odbacivanju metafizičke i kršćanske antropologije i u njezinu nadomjestku »naturalističkom marksističkom« antropologijom. Taj religiozni radikalizam doveo je autora do zaključka da se komunistička jednako kao i znanstveno-tehnička revolucija mogu proglasiti nekom vrstom »oluje koja je zamela zacrtane staze i svakome ostavlja, da sam bez gotovih putova i putokaza prokriči sebi po svojoj volji životni smjer«. Doduše, komunistička je revolucija, smatra autor, nosila ideju novog početka, što je preduvjet svake revolucije, ali joj je nedostajala druga značajka — ideja slobode — koja je ostala ugušena u svim komunističkim sistemima. Njegovo je osnovno uvjerenje da »Hrvati nisu htjeli niti trebali komunističku revoluciju, jer oni nijesu htjeli rušiti sve što je dotada postojalo, prije svega ne svoju državu koju su uporno branili«. Potom slijede procjene da je komunizam »isprevrtao« sve društvene strukture i ustanove te izazvao »duboko pomicanje, raslojavanje pučanstva bez obzira da li to odgovara važnosti zdravog narodnog života«. Kao prva, smatra autor, žrtvovana je »obiteljska zajednica«, potom slijedi »nastaj« na privatno vlasništvo, kolektivizacija sela kojom se onemogućuje privatna inicijativa i neizbježno guše slobode građana. Pridružuju im se progoni Crkve, ukidanje slobodnih društava i svakog pluralizma. Komunizam nikad nije volio i progonio je intelektualce minimizirajući vrijednost ljudske osobnosti. Cijenu za to plaćaju i mladi naraštaji koji su onemogućeni u samoostvarenju. Isključivost takve vrste dovela je autora do poraznoga krajnjeg rezultata: nerazumijevanja povijesne zbilje i potcjenjivanja hrvatske prošlosti nakon 1945. Upravo radi toga da ne bi i druge podsticala na isključivost, ovoj knjizi i njezinu autoru zamjeramo što s više znanstvene serioznosti nije pristupljeno povijesti Hrvatske nakon 1945. Naša kritika odnosi se na odviše ideoloških stavova i predrasuda a premalo znanstvenog tragaštva kojim se prilazi povijesnoj stvarnosti. Bježeći od pristupa prošlosti po materijalističkom receptu, autor je upao u drugu krajnost zastupajući stav da je Bog ključ i za dešifriranje povijesnog razvoja. Kada je to prenio na teren konkretnog zbivanja, ispalo je da je i »komunizam mimo svoje volje i nakane samo sredstvo u rukama Božjim«, te da »povijest ima svoj eshatološki smisao i sav revolucionarni proces je na toj liniji«. I uz najveći stupanj duhovne tolerancije — ova knjiga ostaje literarni nusprodukt za povjesničare. U ovom trenutku ona je ponajprije samo tragičan lament onih hrvatskih intelektualaca koje je bespoštedni prekid s domovinom dovodio u poziciju nerazumijevanja života što se u njoj živio.

Nada Kisić-Kolanović